

KRITIEK DER VLAAMSE BEWEGING

De onzachte kant van August Vermeylen en Jozef Deleu

Wenig teksten zijn zo iconisch voor de geschiedenis van de Vlaamse Beweging als August Vermeylens ‘Vlaamsche en Europeesche Beweging’, voor het eerst gepubliceerd in 1900. Vermeylen was in deze jaren nog niet de gerespecteerde kunsthistoricus, rector van de Gentse universiteit en politicus die hij in de volgende decennia zou worden. Hij was thans schrijver, kunstenaar, anarchist – een hemelbestormer. ‘Vlaamsche en Europeesche Beweging’ verscheen in het mede door hem opgerichte *Van Nu en Straks*, het forum van de vernieuwers in de jaren omstreeks 1900. In 1896 had Vermeylen in datzelfde tijdschrift ook al een veel langer opstel over het flamingantisme laten verschijnen, een ‘Kritiek der Vlaamsche Beweging’. Beide essays zouden een grote weerklink krijgen.

Bijna een eeuw later, in de jaren 1980 en 1990, hield Jozef Deleu een reeks toespraken waarin opnieuw een stand van zaken van de Vlaamse Beweging werd opgemaakt. De context was natuurlijk een heel andere. De taalstrijd was gestreden en de Vlaamse Beweging had in het gefederaliseerde België grote politieke successen geboekt; de uitdaging bestond er nu in niet te verworden tot een louter economische belangenbeweging. Deleu genoot bovendien een faam die Vermeylen omstreeks 1900 nog niet had gehad, onder meer als oprichter van *Ons Erfdeel* en als protagonist in de Vlaamse culturele wereld en haar institutionele opbouw. Maar hij had er ook zorg voor gedragen onafhankelijk te blijven. Deleu sprak niet namens een partij of factie, maar namens zichzelf. Er werd naar hem geluisterd.

Over de titel *Hoe Vlaming te zijn?* heeft Hans Vandevoorde, docent Nederlandse literatuur aan de Vrije Universiteit Brussel, maar ook biograaf van Vermeylen, nu vier toespraken van Deleu samengebracht met de twee fameuze opstellen uit *Van Nu en Straks*; de bekendste van deze toespraken is ‘De pleinvrees der kanunniken’ uit 1985. Zo kunnen Vermeylen en Deleu elkaar spiegelen, en elkaar versterken. In zijn uitvoerige inleiding op de bundel schetst Vandevoorde knap waarin de gemeenschappelijke kern ligt: voor beide critici was de Vlaamse

De teksten van Vermeylen en Deleu dwingen de lezer tot reflectie over wat de Vlaamse Beweging vandaag nog kan of moet zijn

Beweging een ontvoogdingsstrijd die onvoltooid was gebleven omdat ze op onvolkomen wijze was geconcipieerd. Onvoltooid, dat wilde zeggen dat zij als emancipatiebeweging (nog) niet de zelfstandigheid had gebracht die de Vlamingen toeliet zichzelf te zijn, en dat de “verheffing” die elke ontvoogding in wezen is, onvoldoende was gerealiseerd.

Bij Vermeylen toonde deze kern zich in een verzet tegen het traditionele flamingantisme, dat de Vlaamse ontvoogdingsstrijd “inkromp” tot een taalstrijd en daarbij altijd opnieuw in een Guldenspoorenromantiek bleef hangen. “De oplossing der taalvraag”, zo schreef hij in 1896, “is niet het einde der Vlaamse Beweging.” Evenzeer verzette hij zich tegen een Vlaamse Beweging die op basis van een abstract geloof in een onveranderlijk “ras” een eigen Vlaamse natie (tegen een “erfviand”) uitriep. De Vlaamse ontvoogdingsstrijd was in zijn ogen veeleer een sociale en meer nog een “ethische” strijd. Zij moest geen zelfstandigheid voor een “ras”, maar voor individuen brengen. De Vlamingen moesten vrij worden, ook, zo sprak de anarchist, buiten alle politiek om. De geesten moesten met andere woorden verder worden “omgewoeld”. Dat moest gebeuren in grote openheid: “De gedachte is internationaal.”

Ook voor Deleu was de Vlaamse ontvoogdingsstrijd niet beëindigd. In zijn toespraken keerde steeds dezelfde vaststelling terug: de Vlaamse Beweging had eigen politieke structuren en welvaart gebracht, maar de culturele ontwikkeling van Vlaanderen had hiermee geen gelijke tred gehouden. De (nieuwe) flaminganten hadden onvoldoende oog voor het bestaan van deze twee snelheden. Zij spraken over zelfbeschikkingsrecht

**August Vermeylen, Collectie
Amsab-Instituut voor Sociale
Geschiedenis, Gent** © Rob de Smet

Jozef Deleu © ikwashier.live

en investeringsbeleid, over rechten en rijkdom, maar waren vergeten dat beschaving op culturele creativiteit steunt. Het maakte van Deleu een onvermoeibare pleitbezorger van alles wat deze culturele emancipatie inhield: woordcultuur, zorg voor het boek en het tijdschrift, steun aan de openbare bibliotheken. Net als Vermeylen waarschuwde hij daarbij voor geslotenheid en onverdraagzaamheid. Er mocht geen sprake zijn van een “goedkoop cultureel protectionisme”: “Ik ben voor ontgrenzing.”

Dat betekent dat voor geen van beide critici de vervlaamsing het einddoel van de Vlaamse Beweging was. Wie de zes teksten in deze bundel leest, zal worden getroffen door de scherpte en onvervaardheid waarmee dit standpunt naar voren wordt geschoven. Vandevoorde heeft het in zijn inleiding over “bijwijken een opruiend karakter”. Vermeylens *Van Nu en Straks*-opstellen zorgen inderdaad nog steeds voor schaamrood op de wangen. De taalflaminganten wordt brutaalweg kortzichtigheid verweten: ze vragen zich alleen maar af in welke taal een wet wordt gestemd in plaats van zich de vraag te stellen of deze wet rechtvaardig is. Over hun verlangen een eigen Vlaamse politieke partij op te richten luidt het spottend dat deze partij ongetwijfeld snel “een regimentje, met zijn vaantje en zijn korporaal-tjes” zal worden, precies zoals de traditionele partijen dat zijn.

Ook Deleu toont in deze teksten een onzachte kant. Zijn toespraken getuigen van een grote vrijmoedigheid: hij is koppig, zegt waar het op staat en aarzelt niet zijn gehoor ook ongemakkelijke waarheden te presenteren. Herhaaldelijk trekt hij van leer tegen de “vlaamskiljons” en de “flandrocraaten”,

wier bijdrage aan de cultuur in Vlaanderen onbestaande is, maar die met des te meer gretigheid hun nieuw verworven macht gebruiken en met hun economische successen pochen. Even vaak zet hij zich af tegen de “nieuwe hovelingen” in het culturele bestel, de lakeien van de politiek, die met hun reglementen en administraties een open en transparant beleid eerder bemoeilijken dan mogelijk maken. En dan zijn er de zelfgenoegzamen – de “welgedanen” noemt Deleu hen: de nieuwe Vlamingen die nooit twifelen, maar geen besef hebben van waar zij komen.

Deze onzachte kant schudt de lezer van *Hoe Vlaming te zijn?* wakker. De teksten van Vermeylen en Deleu dwingen hem – ook al behoren ze tot het verleden – tot een reflectie, niet over de identiteit van de (goede) Vlaming, maar over wat de Vlaamse Beweging vandaag nog kan of moet zijn. Laat haar, zo zal de lezer Vermeylen volgen, geen enge en enggeestige taalbeweging zijn. Laat haar, zo zal hij met Vermeylen en Deleu instemmen, niet vastroesten in politieke kaders en institutionele structuren. Laat haar, zo zal hij Deleu onderschrijven, niet opdrogen tot een economische gewintheorie. Maar laat haar haar dynamiek zoeken als cultuurbeweging – open, breed, ontspannen ten aanzien van haar geschiedenis, bereid te vernieuwen. Alleen dan zal zij ook voor de volgende generaties betekenis hebben.

JO TOLLEBEEK

Hoe Vlaming te zijn? Zes teksten van August Vermeylen / Jozef Deleu, samengesteld en ingeleid door Hans Vandevoorde, Polis, Antwerpen, 2017, 175 p.